

JÁN KAČALA*

Štúrov koncept spisovného jazyka (aj) ako úsilie prekonať jazykovo-konfesionálne rozštiepenie Slovákov

KAČALA, J.: Štúr's concept of standard language (also) as an effort to overcome the linguistic and confessional division of the Slovak nation. *Slavica Slovaca*, 57, 2022, No 3, pp. 229-236 (Bratislava).

According to the author's knowledge, Ľudovít Štúr had been preparing for his codification step comprehensively and for a long time. Štúr had explained his reasons for establishing the standard Slovak language on the basis of the dialect spoken in central Slovakia in his work *Nárečja slovenskuo alebo potreba písania v tomto nárečí* (1846). By the establishment of the nationwide standard language he had pursued also a significant social goal – to overcome the then linguistic division of the Slovak nation conditioned by the different religious affiliation of the adherents of then used literary languages; achieving this goal had been considered by him in the above mentioned work necessary. In Štúr's codification also his deep humanistic conviction has been manifested in which he had surpassed his political competitors as well as foreign political and spiritual leaders. With his efforts Ľudovít Štúr had stood not only at the beginning of ecumenical cooperation of the Slovaks but he had significantly shaped it as well and so he had clearly influenced the activities of the Slovak nation-wide cultural association *Tatrina* and also *Matica slovenská* as its immediate successor.

Ľudovít Štúr, codification of the standard Slovak language, linguistic-confessional division, unification of the nation, uniform standard language

Meno Ľudovíta Štúra je v našich národných dejinách neoddeliteľne zviazané predovšetkým s jeho revolučným kodifikačným krokom v 40. rokoch 19. storočia, ktorým zároveň rozhodujúcim spôsobom prispel ku konštituovaniu moderného slovenského národa. Táto jeho zakladateľská pozícia vo vzťahu k prijatiu celonárodného spisovného jazyka Slovákov sa síce vo všeobecnosti uznáva, ale hĺbka a celkový dosah tohto národotvorného činu sa málokedy reálne doceňuje. Hoci kroky vedúce k ustanoveniu stredoslovenského kultúrneho nadnárečového základu za slovenský spisovný jazyk, ktoré sú v súčasnosti odbornej verejnosti známe, nasledovali v prvej polovici 40. rokov tesne po sebe, žiada sa zdôrazniť, že toto Štúrovo rozhodnutie sa nezrodilo napochytre či náhle. Svedčia o tom aj slová samého Ľudovíta Štúra, ktoré napísal v úvode predhovoru k svojmu kodifikačnému spisu *Nauka reči slovenskej* z roku 1846: „**Od vjacej rokou** zabávam som sa s tou mišljenkou /zvýraznenie je naše – pozn. J. K./, či bi nebolo pre rozvitja duchovnjeho života roda nášho Slovenskjeho užitočnejše ba práve potrebnuo, abi sme sa k nárečú nášmu prihlásili a ho pri viššom samích seba vzd'elávañí, ñje len v život'e domácom ale i v obecnom uživali.“¹

Vlastné dôvody za novú kodifikáciu slovenskej spisovnej reči a za zavedenie stredoslovenských nárečí do dôstojnej funkcie celonárodného spisovného jazyka Slovákov Ľudovít Štúr rozviedol v ďalšom spise z rovnakého roka – *Nárečja slovenskuo alebo potreba písania v tomto*

* Prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc., Katedra slovenského jazyka a literatúry, Ústav filologických štúdií Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Šoltésovej 4, 811 08 Bratislava.

¹ Štúr, Ľ.: *Nauka reči slovenskej*. V Prešporku 1846. Nákladom Tatrina číslo 1, s. VII; a autor to zopakoval aj na nasledujúcej strane diela.

*nárečí.*² Ako to už implicitne vychodí z našej predchádzajúcej vety, v tomto diele autorovi ide o dôvody dvojakého druhu – jednak všeobecnejšie, týkajúce sa potreby zaviesť do života skutočne celonárodný a reprezentatívny spisovný jazyk, ktorý by spájal všetky relevantné súčasti národného spoločenstva a slúžil by na celkové duchovné povznesenie celého slovenského národa (označujeme ich ako jazykovo-spoločenské), a jednak užšie, týkajúce sa výberu stredoslovenského základu za nový celonárodný spisovný jazyk (označujeme ich ako vlastné jazykové). Do prvej skupiny dôvodov podľa hodnotenia Ľudovíta Štúra patrila aj priam naliehavá potreba prekonať vtedajšie rozštiepenie národa podmienené náboženskou príslušnosťou používateľov, ktoré bolo spojené aj s používaním rozdielnych jazykov.

Stáročné rozštiepenie slovenskej národnej pospolitosti podľa náboženského princípu bolo ešte v časoch Ľudovíta Štúra vážnym kultúrnym, spoločenským, ale aj politickým problémom. Treba vyzdvihnúť to, že Ľudovít Štúr bol spomedzi vedúcich verejne činných osobností prvý, čo rozpoznal závažné záporné dôsledky dovtedajšieho neriešenia tohto problému a otvorene vystúpil s výzvou na prekonanie rozdelenosti slovenského národa založenej na náboženskom presvedčení a zároveň na používaní odlišných jazykov. Závažnosť tohto problému potvrdzuje aj sám Ľudovít Štúr vo svojej *Nauke reči slovenskej*, ako aj v spise *Nárečja slovenskuo alebo potreba písanja v tomto nárečí*. V spomínanom predhovore k *Nauke reči slovenskej* na s. X píše: „Smutnje to boli časi pre nás, keď sme boli rozdvojení a rozpadnutí, a dlhje, predlhje: treba už i nám raz spojeňa a vrúcného, opravdivého objatja.“ V rozprave *Nárečja slovenskuo alebo potreba písanja v tomto nárečí* píše o tejto téme podrobnejšie a priam nalieha: „Takto hla pristali braťja naši katolícki k nárečú domáccemu a mi evanjelici stáli sme dosjal pri Češřine, či je ňje ale pre nás toto rozčesnuťja, kmena krem toho ňevljkého, hroznuo ňešřešřja? kďe bi sme sa práve, abi sme sa duchovňe ďalej podali a všetko čo nás řiskňe prevládali, čím najmocňejšje a največmi spojiť mali! K mnohím našim bjedam pristupuje aj hroznuo toto nešřešřja, ktoruo abi čím skuor sa odvrářilo, má biť každjeho z nás práca najveřšja a povinnosť svatá... Prestať teda musí toto rozčesnuťja a nastať musí bratrskuo spojeňa. Či je ňje pravda, že sme sa do teraz s bratmi našimi katolíckimi jeden druhjeho stráňili, že sme o prácach ich pre vzdřelanosť a povířeňja národa nášho skoro ňevedřeli, v ňích alebo malú alebo řžadnu účasť ňebrali, a predca robili braťja naši katolícki to samuo, čo aj mi robíme a čo robiť chceme! – horeli za tým samým, za čím mi horíme, na srdci nosili to samuo, čo aj mi na srdci nosíme. Žijeme tu spolu, bívame na zemi starootcovskej, sme si zo všetkích najbliřší, ba tí samí, a jeden o druhom ňevjeme! robíme to samuo a ruky si ňepodávame! A jako sme sa mi do bratou našich málo starali, tak sa oňi naopak málo starali do nás: akí že bi teda úžitok mohla mať všetka naša práca? Prečže s tím rozčesnuťim, preč s cudzotou medzi bratmi! Podávame vám ruky, braťja naši, na spoločnú pre národ náš prácu...“³

Z citovaných Štúrových slov vidno, že zavedenie svojho spisovného jazyka si uvedomoval nielen ako vec samého jazyka, lež toto rozhodnutie vnímal ako väčší komplex činiteľov slúžiacich prospechu slovenského národného spoločenstva ako celku, ako úlohu prenikajúcu do všetkých rozhodujúcich sfér života slovenského národa. Pritom práve prekonanie konfesijného rozdelenia pokladal aj za jeden z rozhodujúcich krokov na ceste k všeobecnému prijatiu nového spisovného jazyka, keďže táto rozdelenosť sa zakladala okrem vlastných náboženských dôvodov a s tým spojenej rozdielnej kultúrnej tradície práve na používaných jazykoch; pritom jeden z takto na Slovensku používaných jazykov prekračoval hranice slovenského národa, keďže patril inému, hoci jazykovo aj kultúrne blízkeму národu. A práve tento činiteľ sa zaradľoval medzi

² Štúr, Ľ.: *Nárečja slovenskuo alebo potreba písanja v tomto nárečí*. V Prešporke 1846 (a). V tlačiarňi K. F. Wiganda. 88 s.

³ Štúr, Ľ.: *Nárečja slovenskuo alebo potreba písanja v tomto nárečí*, op. cit., s. 70.

tie, čo sa zo strany niektorých vtedajších vedúcich osobností nášho národného života uvedomovali ako isté odcudzenie sa vo vzťahu k vlastnému národnému jazyku aj vlastnému národu; takýto vyhranený, ale aj priam ostro kritický postoj okrem iných otvorene zaujímal predovšetkým všeobecne uznávaný veľký básnický duch Ján Hollý. V danom kontexte osobitne vystupuje do popredia práve to, že medzi úlohami, ktoré Ľudovít Štúr svojim kodifikačným krokom sledoval, úlohu prekonať jazykovo-konfesionálnu rozdelenosť Slovákov neobišiel a naliehavosť tejto úlohy odôvodňoval práve aj tým, že obidve časti národa v danom bode sledovali rovnaký cieľ (videli sme to aj v uvedenom širšom Štúrovom citáte); a na potvrdenie tohto svojho rozhodnutia bol neskôr pripravený urobiť potrebné praktické kroky. Ako sa ukázalo neskôr, medzi tieto praktické kroky patrili aj vážne kompromisy z jeho strany pri úpravách pôvodne navrhnutého konceptu spisovného jazyka a pri prijímaní konečnej podoby slovenského spisovného jazyka.

Niektoré z týchto praktických krokov sa prejavili už pri diskusiách o podobe nového spisovného jazyka na pôde celonárodného kultúrneho spolku Tatrín, založeného na konci leta roku 1844 v Liptovskom Svätom Mikuláši: Ľudovít Štúr viaceré jednotlivé návrhy na úpravu svojho konceptu, zahrnutého do kodifikačného spisu *Nauka reči slovenskej*, postupne aj prijal a uplatňoval už i pri redigovaní textov určených na uverejnenie vo svojich Slovenských národných novinách. No najzreteľnejšie sa Štúrove praktické kroky ukázali pri organizovaní, ako aj v priebehu historického stretnutia predstaviteľov štúrovcov a bernolákovcov, uskutočneného v októbri roku 1851, keď aj po predchádzajúcej dávnejšej porade vedúcich štúrovcov u Jána Hollého zasadli v Bratislave po traja predstavitelia obidvoch strán a pri dosahovaní dohody o definitívnej podobe spisovnej slovenčiny si aj na Hollého radu urobili veľmi závažné vzájomné ústupky. Ako to sám Ján Hollý dokladá v liste Martinovi Hamuljakovi z 20. júla 1846, pri predchádzajúcej návšteve Ľudovíta Štúra, Petra Kellnera-Hostinského a Jozefa Miloslava Hurbana, počas ktorej ho žiadali o autoritatívnu osobnú pomoc pri prekonávaní jazykového rozdelenia, hosťom povedal: „Medzitím sem jim nadrazil, aby každá stránka napoli popustila.“⁴

Štúrovci a bernolákovci sa tak práve v čase nastupujúceho Bachovho absolutizmu dohodli na kompromisnom riešení, ktoré z jednej strany zahŕňalo zachovanie Štúrovho stredoslovenského východiska ako jazykového základu, čo bolo pre ďalší kontinuálny vývin spisovného jazyka a aj ako potvrdenie Štúrovho výberu tohto základu rozhodujúce, ale z druhej strany to značilo zároveň aj prijatie niektorých prevažne pravopisných úprav, ktoré do našich kultúrnych dejín vošli pod názvom hodžovsko-hattalovská reforma spisovnej slovenčiny. Svoj praktický výraz táto predovšetkým pravopisne upravená podoba nového spisovného jazyka našla v diele *Krátka mluvnica slovenská* z roku 1852, ktoré na základe dohody rokujúcich strán skoncipoval jazykovedec a katolícky kňaz Martin Hattala, tiež účastník historického stretnutia, ale nie v mene daktorej zo strán. Ten síce patril ku katolíckej časti slovenského národného spoločenstva, ale istou kuriozitou zostáva to, že pri svojich reformných krokoch sa inšpiroval predovšetkým jazykovými a pravopisnými návrhmi evanjelického farára Michala Miloslava Hodžu, jedného z vrcholnej trojice štúrovských vodcov. Ľudovít Štúr pri tejto reformnej akcii pristúpil na závažné kompromisné riešenia, ale urobil tak premyslene, keďže to aj sám chápal ako praktickú daň za dosiahnutie jazykovej jednoty slovenského spoločenstva na ním navrhnutom jazykovom základe; veď po tejto jednote sám intenzívne túžil a v jej záujme aj skutočne z presvedčenia pracoval.

⁴ Citované podľa *Chronologie autorovho života a diela*, spracovanej Jánom Štibraným v súbornom vydaní Hollého diela z roku 1999. Pozri Hollý, J.: Dielo II. Výber zostavil a chronológiu spracoval J. Štibraný. Bratislava: Slovenský Tatran, 1999, s. 573.

Naznačená komplexnosť pri predkladaní a posudzovaní dôvodov za nový spisovný jazyk svedčí o Štúrovej osobnostnej jasnozrivosti, širokej vzdelanosti (vrátane jazykovednej a filozofickej) aj o jeho politickej prezieravosti. V danej súvislosti by sme vyzdvihli aj neobyčajné rečové nadanie a vysoké rétorické schopnosti Ľudovíta Štúra, tak ako sa prejavujú v jeho presvedčivých a zároveň hladkých a pôsobivých formuláciách pri argumentácii za nový spisovný jazyk. O jazykových dôvodoch svojho rozhodnutia ustanoviť kultúrnu strednú slovenčinu za spisovný jazyk dost' široko píše v citovanej rozprave, lebo zjavne rátal aj s tým, že vchádza zároveň do zápasu s katolíckou stranou slovenskej spoločnosti a že predovšetkým musí presvedčiť práve ju. Tieto Štúrove dôvody sa uvádzajú ako rozhodujúce aj pri neskorších jazykovedných interpretáciách Štúrovho zásadného kodifikačného kroku. Ľudovít Štúr sa pridrižoval veľmi racionálnych dôvodov, keď uvádzal ako argumenty za uvedenie stredoslovenských nárečí na spisovný prestol to, že tieto nárečia sú zo všetkých slovenských nárečí najrozšírenejšie a najpoužívanejšie, že prejavujú najväčšiu životaschopnosť a že sa spontánne rozširujú aj medzi príslušníkov ostatných slovenských nárečí. Dôležitým Štúrovým argumentom bolo aj to, že ním navrhnutá podoba spisovného jazyka utvára vyvážený a ucelený systém (v Štúrovej terminológii to bol „stroj“ alebo „organizmus“ našej reči), v ktorom všetky prvky súladne zapadajú do seba a tvoria jednotný, systémovo usporiadaný celok. Ako racionálny dôvod za uvedenie strednej slovenčiny za spisovný jazyk platí aj Štúrovo odvolávanie sa na podporu tohto kroku zo strany proslovensky orientovanej časti zemianskych kruhov, pochádzajúcich najmä zo severného stredného Slovenska.

Za rozhodujúci spoločenský dôvod, ktorý už do istej miery prerastá vlastné slovenské národné pomery, Ľudovít Štúr pokladá to, že v duchu jeho teórie kmeňovitosti slovanského národa Slováci tvoria osobitný kmeň, pričom každému kmeňu je prirodzene vlastný osobitný jazyk (v jeho terminológii sa tu ešte vraví o osobitnom slovanskom nárečí), a ako taký má tento kmeň prirodzené právo aj na osobitný spisovný jazyk, ktorý sa má „uviesť do spisov“. Štúrova koncepcia kmeňovitosti slovanského národa okrem iného presvedčivo popierala Kolárovu koncepciu literárnej vzájomnosti slovanských kmeňov, uznávajúcu iba štyri slovanské spisovné jazyky a tým aj štyri literatúry. Závažným a presvedčivým jazykovým dôvodom Ľudovítovi Štúrovi bolo aj to, že slovenčina stojí uprostred ostatných slovanských jazykov, utvára teda ich prirodzený stred a v nej „ako v kľbku sú zvitje ňitki jednotí všetkých nárečí slovanských.“⁵ Za dôležitý jazykovo-kultúrny dôvod treba pokladať aj Štúrovo otvorené poukázanie na tú potvrdenú skutočnosť, že čeština, slúžiaca v časti spoločnosti ako istá náhrada za vtedy chýbajúci domáci nadnárečový kultivovaný útvar, sa podľa Ľudovíta Štúra ako potenciálny celonárodný jazyk Slovákov neosvedčila, lebo slovenská spoločnosť sa s ňou nestotožnila ako s vlastným jazykom, ktorý by bol mohol naplňovať všetky prirodzené duchovné potreby slovenského národa.

Rozhodujúca väčšina Štúrových dôvodov je teda racionálna a presvedčivá a je založená na vecnej analýze daného kultúrno-spoločenského, ako aj vlastného jazykového stavu, na druhej strane niektoré jeho dôvody sa v časti súčasnej jazykovednej literatúry pokladajú aj za romantické; takto hodnotí Eugen Paulíny vo svojich *Dejinách spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť* najmä Štúrove predstavy o zachovanosti a starobylosti stredoslovenských nárečí, ukrytých v dolinách pod Tatrami, vyhlasovaných za „prvosídliská Slovanov v Európe“.⁶

⁵ Štúr, Ľ.: Nárečia slovenskúo alebo potreba písania v tomto nárečí, op. cit., s. 33.

⁶ Paulíny, E.: *Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1983, s. 179.

Pravdaže, dôvody, na ktoré kladieme dôraz v našej stati, nepatria medzi úzko jazykové, sú to skôr dôvody duchovno-spoločenské a tie autor rozvádza na iných miestach spisu odôvodňujúceho jeho kodifikačné rozhodnutia. Na druhej strane si treba uvedomiť, že medzi Štúrovými skutočnými dôvodmi za nový spisovný jazyk boli aj také, ktoré pri vlastnej kodifikácii a jej odôvodňovaní z taktických príčin neuvádzal. Medzi také dôvody, ktoré vo svojom diele, odôvodňujúcom jeho kodifikačné rozhodnutie, vedome nespomínal, rátame predovšetkým stupňujúcu sa maďarizáciu (tomuto javu sa venoval v osobitných spisoch, publikovaných v polovici 40. rokov v nemčine, ako aj vo svojich politicky ladených úvodníkoch v Slovenských národných novinách, vychádzajúcich od začiatku augusta roku 1845). Jednotný spisovný jazyk slovenského národa podľa Štúrových úvah mohol aspoň ako duchovná hodnota stáť na druhej strane váh a do istej miery tak vyvažovať ťarchu narastajúcich maďarizačných krokov, hoci ani takéto závažné rozhodnutie takýmto krokom nemohlo celkom zabrániť, mohlo však najmä duchovne povzbudzujúco a zjednocujúco pôsobiť v slovenskom národnom spoločenstve. Spomenutý protimaďarizačný aspekt zavedenia štúrovského spisovného jazyka bol dôležitý aj z hľadiska podpory plnohodnotného formovania moderného slovenského národa. Práve jestvovanie osobitného spisovného slovenského jazyka bolo tak v štúrovej filozofickej a politickej koncepcii jedným z rozhodujúcich a zároveň presvedčivých argumentov za uznanie osobitného slovenského národa ako jedného z rovnocenných „kmeňov“ mohutného slovanského národa.

Naznačené vyhnutie sa spoločensko-politicky akútnej téme maďarizácie akoby bolo naznačovalo, že Ľudovít Štúr sa svojim kodifikačným krokom aspoň primárne neobracal na maďarskú stranu, že teda ustanovenie celonárodného slovenského spisovného jazyka nie je určené maďarským spoločenským kruhom. Táto úvaha môže byť oprávnená najmä z toho hľadiska, že Štúrovo kodifikačné rozhodnutie je primárne zacielené dovnútra slovenskej spoločnosti, že jeho náplňou je riešenie vlastných slovenských národných otázok a má povzbudiť slovenský národ do vyššej duchovnej aktivity, čiže akoby sa maďarského národa nebolo malo priamo dotýkať.

To, že Ľudovít Štúr svojim kodifikačným krokom sledoval cieľ prekonať jazykovú nejednotnosť slovenského národa založenú na náboženskom základe, má svoje dôvody jednak v rozpoznaní spoločenskej škodlivosti tejto nejednotnosti, ale najmä v jeho hlbokom humanistickom založení, ktoré vylučovalo vyzdvihovanie jedného z náboženstiev. Žiada sa zdôrazniť, že Ľudovít Štúr prekonával aj prekonal jestvujúce náboženské bariéry nielen priam manifestačným prihlásením sa k Bernolákovmu kodifikačnému kroku, nielen častými návštevami u katolíckeho kňaza Jána Hollého a prijímaním jeho rád, ale najmä zjednocovacími krokmi, ktoré sledoval pri zavádzaní vlastného kodifikačného rozhodnutia. Na Štúrovo konanie nepochybne malo vplyv aj neskrývané pevné slovenské presvedčenie básnika Jána Hollého, ktorého si ako vrcholného predstaviteľa katolíckej časti slovenského národa v 30., ale najmä v 40. rokoch 19. storočia celá štúrovská generácia začala uctievať ako otca národa. Štúrovej družiny sa priamo dotklo, keď tento všeobecne uznávaný slovenský bard vo svojej tvorbe, v ktorej sa básnicky zároveň vyrovnával s mnohými aktuálnymi spoločenskými a politickými otázkami svojej doby, označil tých predstaviteľov slovenského života, ktorí sa vo svojich verejných prejavoch, v literárnej tvorbe a podobne odklonili od svojho rodného jazyka a priklonili sa k češtine, za **odrodných od svojej matky**, „krásnej starodávnej Slávy rodenky“, a priamo ich vyzýval, aby „opustili Česku“ a zjednotení sa vrátili k svojej pôvodnej matke a ju na jej „hodnosť a dedičný prestol uviedli“, ako to bol napísal vo svojom známom *Chválospeve na Antona Bernoláka*. Táto otvorená výzva zo strany Jána Hollého nepochybne patrila medzi rozhodujúce činitele, ktoré samého Ľudovíta Štúra, ale aj celú štúrovskú družinu viedli k postupnému plnému stotožneniu sa s týmto Hollého postojom a napokon v jazykovej otázke štúrovcov priviedla k prehodnoteniu ich orientácie

na češtinu ako na možný spisovný jazyk Slovákov a k jednoznačnému prikloneniu sa k rodnému slovenskému jazyku. Ján Hollý mohol takto prakticky argumentovať predovšetkým svojím osobným príkladom, lebo naplno prijal bernelákovský typ spisovnej slovenčiny ako plnohodnotný a dôstojný umelecký jazyk svojich prekladov význačných antických básnikov a najmä svojich slávnych eposov z 30. rokov, ako aj ostatnej vysoko kultivovanej a ideovo aj esteticky podmaňujúcej básnickej tvorby a dal tomuto spisovnému jazyku jedinečný básnický lesk. V danej súvislosti sa žiada pripomenúť, že hoci Ján Hollý sa už počas rozhovorov so štúrovcami v 40. rokoch 19. storočia najmä vo svojej tvorbe nemienil preorientovať na štúrovský stredoslovenský spisovný jazyk a bol rozhodnutý aj ďalej pridržiavať sa bernelákovčiny ako „najsúcejšej“ slovenskej spisovnej reči (svedčí o tom aj zmienka v citovanom liste Martinovi Hamuljakovi z 20. júla 1846), proti Štúrovej spisovnej slovenčine – ako píše Eva Fordinálová, znamenitá znalkyňa Hollého diela – nikdy verejne nevystúpil.⁷

Štúrov zákonitý krok k slovenčine ako k spisovnému jazyku Slovákov bol výrazne podmienený tým, že v čase jeho intenzívneho rozhodovania sa o tejto otázke už vyše pol storočia široko a účinne fungovala bernelákovská spisovná slovenčina: používala sa v bohatej a žánrovo diferencovanej literárnej spisbe prozaickej aj básnickej, vo vydávaných textoch kázní, v učebných textoch, pri katolíckych bohoslužbách a ďalších cirkevných obradoch, v cirkevných školách aj vo verejnom živote katolíckej časti slovenského národa. Tento Bernolákovo revolučný krok pri prijatí kultúrnej západnej slovenčiny s početnými stredoslovenskými prvkami za spisovný jazyk Slovákov Ľudovít Štúr vo svojich rozhodujúcich jazykovedných dielach aj vysoko ocenil, ba chápal ho aj ako potrebný medzistupeň k pravej, stredoslovenskej spisovnej slovenčine a aj svoje počínanie na kodifikačnom poli pokladal za bezprostredné pokračovanie Bernolákovho rozhodnutia a za jeho ďalšie zákonité rozvinutie aj definitívne zavŕšenie. Urobil tak úprimnými a uznanlivými slovami, v ktorých vyzdvihol zásluhy všetkých rozhodujúcich činiteľov bernelákovského hnutia. Pripomeňme si vlastné Štúrove slová, tak ako ich bol napísal v predhovore k svojej *Nauke reči slovenskej* na s. VIII: „Ku kroku tomuto ma iste pohnuv i príklad bratou našich katolíckich, ktorí sa už od dávna k **našej Slovenčine** prihlásili a krokom svojim už dávno pravdu tú, že k rozvíťú duchovného života nášho Českuo nárečja je nedostatočnuo, vislovili. **Krok náš je len toho dovršeňja a doplneňja.**“ /zvýraznenie je naše – pozn. J. K./

Tieto slová Ľudovíta Štúra sa potvrdili aj prakticky, lebo konkrétne Štúrova pravopisná sústava bola v rozhodujúcich parametroch bezprostredným pokračovaním dobre premyslenej, veľmi jednoduchej a racionálnej Bernolákovkej pravopisnej sústavy. Výrazne sa to prejavilo predovšetkým v dôslednom rešpektovaní fonematického aj morfematického a čiastočne aj funkčného princípu prijatého v Bernolákovkej pravopisnej sústave. Pravdaže, Ľudovít Štúr sa nestotožnil s výberom a kodifikovaním okrajového západoslovenského variantu slovenskej spisovnej reči, ktorý navyše podľa jeho vlastných slov bol najbližší susednej češtine, a svoj koncept spisovného slovenského jazyka odôvodnene založil na stredoslovenskom nárečovom základe, ktorý pokladal za najtypickejší pre slovenčinu ako celok a za najzachovanejší. Vo výbere vlastného jazykového základu novej spisovnej reči sa tak vedome výrazne odchyľil od svojho bernelákovského vzoru a zámerne silno podoprel práve stredoslovenskosť svojej spisovnej reči napríklad širokým vyzdvihnutím pre slovenčinu charakteristických dvojhlások v hláskovom aj tvaroslovnom systéme, originálnym chápaním slabičnej kvantity v slovenčine a s tým súvisiacim sformulovaním rytmického zákona ako charakteristického zákona hláskoslovnia novej spisovnej slovenčiny alebo výberom sústavy tvarov v celom tvaroslovnom systéme svojej spisovnej slovenčiny.

⁷ Pozri Fordinálová, E.: Otec a syn národa II. Požehnanie. In Literárny týždenník, 2015, roč. XXVIII, č. 11–12, s. 14–15.

Praktickým potvrdením neutrálneho konfesijného prístupu Ľudovíta Štúra k hľadaniu prameňov novej spisovnej slovenskej reči bolo aj opretie sa o zdroje slovenskej ľudovej slovesnosti, tak ako ich bol zozbieral a vo svojich dvojväzkových *Národných spievankách* z polovice 30. rokov 19. storočia predstavil najmä Ján Kollár, v širokom slovanskom svete všeobecne uctievaný básnik a široko angažovaný národný buditeľ, evanjelický kňaz, pôsobiaci ako roduverný Slováčok v nepriaznivom peštianskom prostredí, ktorý práve týmto dielom mladej štúrovej generácii v mnohom prakticky ukázal, kde treba hľadať skutočné pramene na sformovanie celonárodného spisovného jazyka Slováčkov, hoci neskôr sa práve proti takto koncipovanej Štúrovej spisovnej slovenčine ostro, ale protihistoricky postavil.

Na záver našej state môžeme konštatovať, že Ľudovít Štúr svojim dôkladne premysleným kodifikačným rozhodnutím vypočul volanie času, na ktoré sa sám rád odvolával, a tým výrazne napomohol zákonitý proces, ktorý vychodí priamo z podstaty našich národných dejín a ktorý v Štúrovej angažovanosti v národnom živote Slováčkov smeroval k naplneniu všetkých atribútov moderného národného spoločenstva vrátane vlastného národného štátneho útvaru. Jeho dôraz na prekonanie jazykového rozpoltenia slovenského národa podmieneného rozdielnou náboženskou príslušnosťou používateľov dovedty fungujúcich spisovných jazykov predstavuje výraznú súčasť dôvodov, ktoré vo svojom filozoficko-jazykovedne a navyše s rétorickým nádychom ladenom spise *Nárečja slovenskuo alebo potreba písania v tomto nárečí* uvádza v prospech ustanovenia stredoslovenských nárečí za slovenský spisovný jazyk a ktoré zároveň svedčia o jeho hlbokom humanistickom presvedčení. Toto presvedčenie totiž v istých vyšších – možno povedať celoludských – súvislostiach u Ľudovíta Štúra hodnotovo stálo aj nad národným, „kmeňovým“ princípom, hoci práve tento princíp bol v jeho osobnom presvedčení aj v celej praktickej práci pre slovenský národ rozhodujúci. Toto Štúrovo humanistické presvedčenie je zároveň nespochybniteľným dokladom jeho široko rozhladeného a pokrokového ducha, ktorým vo svojom čase, ale aj s presahom do neskorších desaťročí vysoko prevyšoval mnohých svojich politických konkurentov, ako aj ďalších politických a duchovných vodcov pôsobiacich v iných národných, prípadne štátnych spoločenstvách.

Môžeme oprávnenne povedať, že Štúrovo mnohostranné zjednocovacie pôsobenie aj prostredníctvom kodifikovania jednotného spisovného jazyka Slováčkov výrazne prispelo práve k prekonaniu jazykového rozdelenia slovenského národa podmieneného príslušnosťou k jednému z dvoch najpočetnejších náboženstiev. Na tomto základe možno za vecne odôvodnené práve v dôležitých kultúrnych a spoločenských parametroch pokladať to, keď Ján Chryzostom Korec vo svojom široko koncipovanom diele *Cirkev v dejinách Slovenska* v názve XXI. Kapitoly označuje 19. storočie už ako „storočie príkladnej ekumenickej spolupráce Slováčkov“.⁸ Túto Korcovu zmienku o ekumenickej spolupráci v slovenských podmienkach treba pokladať za osobitne významnú a výstižnú, keďže Ľudovít Štúr bezpochyby nielen stál na začiatku takejto ekumenickej spolupráce, ale ju aj výrazne aktívne prakticky formoval. Zreteľné výsledky uvedenej súčinnosti vidíme jednak v dosiahnutí skutočnej dohody o uplatnení Štúrovho zjednocovacieho kodifikačného kroku, ktorý vedome sledoval aj prekonanie jestvujúceho jazykovo a nábožensky podmieneného rozdelenia Slováčkov a ich trvalé národné zjednotenie, a jednak aj v zameraní a v práci celoslovenského kultúrneho spolku *Tatrín* najmä v druhej polovici 40. rokov a neskôr – od začiatku 60. rokov – pri formovaní aj vlastnej činnosti Matice slovenskej ako jeho bezprostrednej pokračovateľky.

⁸ Korec, J. Ch.: *Cirkev v dejinách Slovenska*. Bratislava: Lúč, 1994, s. 781.

**Štúr's concept of standard language (also)
as an effort to overcome the linguistic and confessional division of the Slovak nation**

Ján Kačala

The author shows that Štúr's codification of standard Slovak in the middle of the 19th century had been the result of a long lasting and thorough preparation. Ideologically it had followed the efforts of the poet Ján Hollý and the previous codification of Anton Bernolák, and Štúr's supraconfessional approach to the codification of standard Slovak had been already evident here. In his work *Nárečja slovenskuo alebo potreba písania v tomto nárečí* he wrote directly that the establishment of the nationwide standard Slovak language had had a significant social goal -- to overcome the then linguistic division of the Slovak nation conditioned by the different religious affiliation of the adherents of standard languages used until then on the territory of Slovakia. Thus Štúr had manifested his deep humanistic conviction in which he had surpassed his political competitors as well as foreign political and spiritual leaders. Štúr's codification thus also had had an undoubted ecumenical dimension and it had become an important source of inspiration for organizing the activities of the Slovak nationwide cultural association *Tatrín* and *Matica slovenská* in the later years.